

*Мельник В. І.,**науковий співробітник**Міжвідомчого науково-дослідного центру
з проблем боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони України*

СУТНІСТЬ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ ПРАЦІВНИКА ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У СЕЛИЩІ

Анотація. У статті проаналізовано чинні нормативно-правові акти, а також юридичну літературу щодо сутності профілактики правопорушень у селищі. На підставі аналізу нормативно-правового регулювання діяльності працівника органів внутрішніх справ у сфері профілактики правопорушень на території селища запропоновано визначення поняття «профілактична робота працівника органів внутрішніх справ у селищі».

Ключові слова: громадський порядок, працівник органів внутрішніх справ, профілактика правопорушень.

Постановка проблеми. Діяльність працівника органів внутрішніх справ здійснюється відповідно до принципів поваги прав і свобод людини, законності, справедливості, гуманізму. Основний чинник, який впливає на діяльність працівника органів внутрішніх справ, – це довіра населення селища, громадських формувань і трудових колективів, яка забезпечується шляхом тісної взаємодії з ними під час виконання покладених на працівника органів внутрішніх справ (далі – ОВС) обов'язків на території селища. Проте не лише взаємодія впливає на довіру населення селища, а й своєчасне попередження й припинення злочинів та адміністративних правопорушень, застосування заходів адміністративно-правового впливу на правопорушників відповідно до законодавства України. Із цією метою на адміністративній дільниці працівник ОВС може перевіряти наявність документів, які посвідчують особу правопорушника або підозрілої особи, здійснювати заходи із затримання й доставки порушника до приміщення пункту охорони громадського порядку або до міськрайоргану для подальшого прийняття рішення по суті.

Важливу роль у діяльності працівника ОВС посідає профілактика злочинів та адміністративних правопорушень. Так, наприклад, за умов чітко налагодженої роботи з попередження злочинів та адміністративних правопорушень рівень і динаміка їх знижується. Адже загальновідомо, що набагато легше попередити вчинення злочину або адміністративного правопорушення, ніж потім долати наслідки таких діянь.

При цьому, якщо спрацьовують профілактичні заходи, то набагато менше стає роботи підрозділам внутрішніх справ, у результаті чого зростає довіра населення, трудових колективів, посилюється з їхнього боку допомога в профілактичній роботі, а відтак – авторитет органів внутрішніх справ. У цьому плані необхідно звернутися до теоретичного аспекту досліджуваного питання. Оскільки, звертаючись до юридичної літератури, можна констатувати відсутність єдиного концептуального розуміння таких понять, як «попередження», «профілактика», «запобігання», «припинення», та їх співвідношення. Тривалі дискусії, безсумнівно, породжували й дедалі породжують відому плутанину, а в багатьох випадках – істотні протиріччя щодо вирішення проблем попередження злочинів та адміністративних правопорушень на території селища.

Стан дослідження. У вітчизняній і зарубіжній юридичній літературі аналізу питання сутності й значення діяльності працівника ОВС завжди приділялася значна увага, оскільки забезпечення громадського порядку на адміністративній дільниці є важливою умовою запобігання злочинів та адміністративних правопорушень.

У різні роки дослідженням цього питання займалися такі вчені, як Ю.П. Битяк, А.С. Васильєва, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, М.І. Іншин, В.В. Коваленко, О.В. Копан, В.Д. Сушенко, В.К. Шкарупа та інші. Їх праці мають вагоме значення для юридичної науки, водночас проблема сутності профілактичної роботи працівника ОВС на території селища є багатогранною та неоднозначно невіршеною в контексті забезпечення цим працівником охорони громадського порядку на території селища.

Саме це й обумовлює **мету статті** – визначення сутності профілактичної роботи працівника органів внутрішніх справ на території селища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід зазначити, що в науковій літературі сучасні дослідники визначають кримінологічну профілактику як попередження негативного впливу криміногенних факторів (причин та умов) безвідносно конкретного злочину [1, с. 108]. Так, на думку О.М. Джуки, розрізнення понять «попередження», «профілактика» та «запобігання» є надуманим, таким, що суперечить буквальному змісту наведених слів. Адже кожне з них означає одне й те ж явище: щось упередити, не допустити. Усі ці слова є взаємозамінними синонімами. Тому заходи рівнозначно можуть бути або попереджувальні, або профілактичні, або запобіжні, або превентивні. Так само діяльність однаково може бути або попереджувальною, або профілактичною, або запобіжною, або превентивною. В основу ж розмежування попереджувальної діяльності за рівнями, напрямками, видами має бути покладено аналіз її змісту, а не вживання в одних випадках терміна «попередження», а в інших – «профілактика» [1, с. 110].

Профілактика не має на увазі конкретний злочин, а забезпечується через попередження криміногенних ситуацій, їх усунення, послаблення дії криміногенних факторів, захист об'єктів від посягань тощо. Водночас запобігання злочинам спрямоване на перешкоджання здійсненню злочинного наміру конкретної особи до початку посягання на стадіях виявлення наміру або готування до злочину. Припинення спрямоване на злочинну діяльність, яка вже розпочалася, та має за мету забезпечити ненастання її шкідливих наслідків [2, с. 141–142].

Профілактика не тотожна попередженню злочинності. Ці поняття співвідносяться як вид і рід. Профілактика складає одну з частин попередження, що за широтою й глибиною впливу випереджає здатність впливати на джерела, кореневу систему злочинності [3, с. 12]. У зв'язку із цим поняття профілактики можна розуміти як у вузькому, так і в широкому сенсі.

У широкому розумінні профілактика – це діяльність, спрямована на абсолютне недопущення злочинів. У вузькому – діяльність щодо, по-перше, виявлення й усунення детермінант конкретних злочинів; по-друге, виявлення осіб, здатних до вчинення злочинів, і проведення з ними відповідної роботи.

Профілактика в широкому розумінні підпорядкована завданням боротьби зі злочинністю як явищем, у вузькому – попередженню конкретних злочинів із боку окремих осіб. На індивідуальному рівні профілактика злочинів включає також їх відвернення й припинення. Коли попереджувальна діяльність стає малоефективною, виникає потреба у відверненні чи припиненні злочину. Відвернення застосовується на стадії готування до злочину, а припинення – на стадії замаху на злочин. Таким чином, попередження (профілактика) та відвернення й припинення злочинів тісно взаємопов'язані. Усі вони підпорядковані загальним завданням боротьби зі злочинністю [1, с. 110].

Профілактика злочинів відрізняється від інших видів соціального управління своєю цілеспрямованістю на зміцнення безпеки правоохоронюваних цінностей – інтересів держави, суспільства, прав і свобод громадян – шляхом усунення факторів, які детермінують злочинні дії.

Отже, узагальнюючи викладене, необхідно зазначити, що профілактика та попередження злочинів є складною, багаторівневою системою діяльності державних органів, громадських організацій і формувань, посадових осіб та інших працівників – представників цих органів, установ, організацій і формувань, а також окремих громадян, які здійснюють антикриміногенний вплив на соціальні об'єкти з метою недопущення порушень.

Профілактична робота, як і будь-яка інша діяльність, має свою відправну точку і в конкретному випадку складається з декількох основних напрямів, наведених далі.

1. Робота з різними категоріями осіб, схильних до вчинення злочинів та адміністративних правопорушень (особи, які були неодноразово судимі, проте не стали на шлях виправлення й надалі ведуть антигромадський спосіб життя). Для цього працівник ОВС проводить нагляд за місцем їхнього проживання, залучаючи до роботи громадських помічників, членів громадських об'єднань або трудових колективів.

Так, на сьогодні забезпечення належного громадського порядку в селищі здійснюється дільничним інспектором міліції. Відповідно до п. 11.3 Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України з метою забезпечення належного громадського порядку, профілактики правопорушень у сільській місцевості дільничний інспектор міліції вживає такі заходи: 1) взаємодіє з головами сільських (селищних) рад, активом громадськості, керівниками сільськогосподарських підприємств, навчальних і культурних закладів із питань забезпечення правопорядку, профілактики правопорушень; 2) проводить за участю представників органів місцевого самоврядування, громадських помічників профілактично-роз'яснювальну роботу серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів, населення, звітує на загальних зборах громад щодо стану правопорядку в населених пунктах із метою вдосконалення організації профілактичної роботи, формування у свідомості людей, особливо молоді, правової культури, негативного ставлення до суспільно небезпечних явищ; 3) у взаємодії із сільськими (селищними) радами та громадськими організаціями попереджує правопорушення щодо осіб, які потребують соціальної, правової та іншої допомоги; 4) вживає заходи щодо попередження розкрадання сільгосппродуктів, пально-мастильних матеріалів, домашніх тварин; 5) у межах прикордонних районів взаємодіє з дільничними інспекторами прикордонної служби щодо проведення профілактичних за-

ходів із протидії нелегальній міграції, виявлення шляхів проникнення контрабандних товарів, а також мешканців населених пунктів, розташованих у зоні державного кордону, через які здійснюються незаконні операції з переміщення товарів; 6) разом із громадськими помічниками, членами громадських формувань з охорони громадського порядку систематично проводить відпрацювання території адміністративної ділянки з метою виявлення місць незаконного посіву снотворного маку чи конопель, місць зберігання й переробки врожаю культур, які містять наркотичні речовини; 7) вживає заходи для попередження, виявлення фактів виготовлення чи зберігання без мети збуту самогону або інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення, виготовлення чи зберігання без мети збуту апаратів для їх вироблення, реалізації самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього виробництва; 8) вносить пропозиції головам сільських (селищних) рад щодо усунення причин та умов, які призводять до вчинення правопорушень [4].

2. Вносить начальника міськрайоргану внутрішніх справ пропозиції про встановлення адміністративного нагляду за раніше судимими, здійснює контроль за дотриманням такими особами правил відповідно до Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» та встановлених судом обмежень. Уживає заходів щодо притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності осіб, які порушують встановлені правила адміністративного нагляду [4; 5].

Для виявлення в селищі осіб, схильних до скоєння злочинів і правопорушень, осіб, які надають приміщення для вживання наркотиків і психотропних речовин, розпивання спиртних напоїв і розпусти, може використовувати дані чергових частин міськрайорганів, адміністративні матеріали, повідомлення травматологічних пунктів, судово-медичних експертиз, інших органів охорони здоров'я, виправно-трудова закладів, місцевої преси, радіо й телебачення, скарги від громадян, матеріали кримінальних проваджень, повідомлення посадових осіб, державних і громадських підприємств, установ, громадських помічників та інформацію, отриману під час проведення оперативно-розшукових заходів.

Для своєчасного виявлення в селищі осіб, які скоюють правопорушення у сфері сімейно-побутових відносин, працівникові ОВС необхідно систематично вивчати й узагальнювати такі дані: 1) інформацію чергової частини міськрайоргану про виїзди чергових нарядів міліції на побутові конфлікти; 2) адміністративні матеріали про дрібне хуліганство у квартирах і гуртожитках; 3) повідомлення травматологічних пунктів, бюро судово-медичних експертиз, інших установ органів охорони здоров'я про заподіяння тілесних ушкоджень під час сімейних конфліктів; 4) скарги й заяви громадян, повідомлення посадових осіб про правопорушення, вчинені у сфері побуту; 5) матеріали громадських пунктів охорони порядку та інших формувань громадськості. Після отримання інформації про осіб, які скоюють правопорушення в побуті, проводити з ними профілактичну роботу, з'ясувати причини такої поведінки та вживати заходів із недопущення вчинення їх у майбутньому, а для цього, з урахуванням індивідуальних особливостей правопорушника (колишніх судимостей, вчинених ним злочинів у сфері сімейно-побутових стосунків, зловживання спиртними напоями й наркотичними засобами, наявність психічного або іншого захворювання, що є причиною антигромадської поведінки в побуті), – залучати до виховно-профілактичної роботи з такими особами педагогів, психологів, лікарів-наркологів, керівників колективів, де працюють або навчаються профілактовані. Усі ці заходи потрібно спрямовувати насамперед на

переконавши особи, яка профілакується, у подальшому не скоювати протиправних дій.

Працівник ОВС зобов'язаний проводити профілактичну роботу з малолітніми й неповнолітніми правопорушниками та контролювати їх поведінку в сім'ї, школі й громадських місцях. Із цією метою необхідно проводити бесіди, на яких пояснювати негативні наслідки протиправних діянь, доводити до відома зміст і види покарань, які передбачені чинним законодавством за протизаконні дії, а також вплив покарання на подальшу долю й майбутнє людини. Під час проведення бесід працівник ОВС повинен встановлювати причини, які впливають на антигромадську поведінку такої категорії осіб. Також важливим елементом є контроль за поведінкою батьків або осіб, які їх замінюють. Якщо буде встановлено, що вони негативно впливають на підлітка, то щодо них працівник ОВС повинен вжити заходів впливу, зокрема, передбачених Сімейним кодексом України.

Результати проведення профілактичної роботи заносяться до інтегрованих інформаційно-пошукових систем органів внутрішніх справ. Журнал реєстрації підоблікових осіб ведеться в електронному вигляді відповідно до визначеної форми. За відсутності персонального комп'ютера інформація заноситься в письмовій формі до зазначеного журналу, виготовленого друкарським способом. Ведення такого журналу покладається на працівників відділу (сектора) дільничних інспекторів міліції міськрайоргану внутрішніх справ. У дільничного інспектора міліції в електронному вигляді зберігаються відомості про підоблікових осіб, які проживають на території адміністративної дільниці (п. 13.7 Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України) [4].

Крім здійснення на дільниці обслуговування профілактичних заходів, важливе значення в діяльності працівника ОВС посідає організація попередження й припинення злочинів та адміністративних правопорушень. Вказана організація попереджувальних дій виражається в здійсненні аналізу оперативної обстановки на адміністративній дільниці, як наслідок – у внесенні пропозицій керівництву міськрайоргану внутрішніх справ щодо підвищення ефективності оперативно-профілактичної роботи підрозділів міськрайоргану та поліпшення координації їх діяльності.

Ефективне здійснення заходів щодо попередження злочинів та адміністративних правопорушень досягається шляхом постійної взаємодії з працівниками оперативних і слідчих підрозділів у попередженні й виявленні злочинів; установленні серед мешканців дільниці осіб, які незаконно виготовляють, зберігають, перевозять, пересилають і збувають наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги або прекурсори, а також займаються незаконним посівом або вирощуванням заборонених до вирощування наркомістких рослин.

Серед складових елементів, які забезпечують досягнення максимальних результатів попереджувальної діяльності, необхідно виділити вміня працівника ОВС встановлювати до-

вірчі відносини з громадянами з метою отримання необхідної інформації. Варто наголосити, що таке вміня включає в себе комплекс психологічних, морально-психічних показників, які відображаються в низькому рівні показників професійної деформації.

Висновки. Отже, профілактична робота працівника ОВС у селищі – це постійна взаємодія з населенням, громадськістю, трудовими колективами з метою своєчасного роз'яснення вимог закону для забезпечення правопорядку та позитивного впливу на осіб, схильних до вчинення адміністративних або кримінальних правопорушень, переконання їх до ведення здорового способу життя та проведення іншої роботи на принципах законності, гуманізму, поваги до людини.

Література:

1. Криминологія : [підручник для студ. вищ. навч. закл.] / [О.М. Джужа, Я.Ю. Кондратьєв, О.Г. Кулик, П.П. Михайленко та ін.] ; за заг. ред. О.М. Джужа. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
2. Зелинский А.Ф. Криминология : [курс лекций] / А.Ф. Зелинский. – Х. : Прапор, 1996. – 260 с.
3. Алексеев А.И. Криминологическая профилактика: теория, опыт, проблемы : [монография] / А.И. Алексеев, С.И. Герасимов, А.Я. Сухарев. – М. : НОРМА, 2001. – 496 с.
4. Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 листопада 2010 р. № 550 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 95. – Ст. 3386.
5. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України від 1 грудня 1994 р. № 264/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 52. – Ст. 455.

Мельник В. И. Сущность профилактической работы сотрудника органов внутренних дел в поселке

Аннотация. В статье проанализированы действующие нормативно-правовые акты, а также юридическая литература по вопросу профилактики правонарушений в поселке. На основании анализа нормативно-правового регулирования деятельности сотрудника органов внутренних дел в сфере профилактики правонарушений на территории поселка предложено определение понятия «профилактическая работа сотрудника органов внутренних дел в поселке».

Ключевые слова: общественный порядок, сотрудник органов внутренних дел, профилактика правонарушений.

Melnik V. The essence of prevention activities by the police in the village

Summary. The article deals with the analysis of the current normative-legal acts and legal literature about the nature of crime prevention in the village. On the basis of the normative-legal regulation of the law enforcement bodies' activity in the crime prevention sphere in the village the definition of «preventive work of the internal affairs bodies in the village» are proposed.

Key words: public order, internal affairs bodies, crime prevention.